

Нікуди не дінешся

Зимового вечора, рівно о пів на дев'яту, він стоїть біля дверей заклоєної веранди пивниці. Методично, розраховуючи кожен порух, він скидає бобрикові рукавиці й позирає поверх запітнілих окулярів — спершу правобіч, тоді лівобіч, — чи побачить когось знайомого. Потім вішає пальто на свій гачок біля каміна. Офіціант Густав, колишній учень магістра, не чекаючи наказу, змітає крихти з його столика, мішає в баночці гірчицю, розворушує сіль у сільничці і обертає на другий бік скатертину. Тоді без зайвих слів приносить пляшку медгамра й кухоль пива, лишає задля годиться меню і питає швидше для форми:

— Вам раків?

— Самиць, — уточнює магістр.

— Великих раків-самиць, — проказує офіціант, підходить до кухонного віконця й гукає: — Великих раків-самиць для магістра і багато кропу!

Тоді йде по масло й сир, відрізає дві скибки матроського хліба й ставить усе це магістрові на столик. Той тим часом шукає на веранді вечірніх газет, але знаходить тільки «Поштову газету», тому бере до неї ще й «Дагбладет», яку не встиг прочитати в обід. Він сідає на «Да-

гбладет», переглядає «Поштову газету» і відкладає її лівобіч від себе, просто на хлібницю. Потім намащує на хліб масло геометричними фігурами, нарізає прямокутниками швейцарський сир, наливає горілки — рівно три чверті чарки — і підносить її до рота. На мить він затримує руку, ніби то ліки, і вагається, пити їх чи ні, тоді закидає назад голову й вигукує: «Ух!». Так він робить щодня дванадцять років і так робитиме до самої смерті.

Коли приносять раків — шість штук, — магістр перевіряє, чи всі вони самиці, і, коли нема до чого прискіпатися, приступає до акту насолоди. Він засовує за комірць кінець серветки, кладе наповхаті біля тарілки два бутерброди, наливає пива і другу чарку горілки. Потім бере спеціальний ніжик і починає розбирати рака. Ніхто в Швеції не вміє так їсти раків, як він, і коли йому випадково трапляється бачити когось за цією стравою, він каже:

— Хіба так їдять раків?

Найперше він робить розріз навколо голови, розширює отвір і висмоктує солону рідину.

— Це найсмачніше, — каже він.

Далі відділяє груди від черевця, розтинає жили, як він їх називає, і висмоктує їх, глибоко втягуючи повітря. Тонкі лапи він жує, мов спаржу, тоді бере дрібку кропу, ковтає пива і відкушує бутерброда. Старанно обшкрябавши клешні, висмоктавши найтонші отвори в кісточках, він з'їдає м'ясо і переходить до шийки. З'ївши трьох раків, магістр випиває чарку й починає читати в «Поштовій газеті» оголошення про нові посади. Так він робить щодня вже дванадцять років і так робитиме довіку.

Йому було двадцять років, коли він почав відвідувати цю пивницю, тепер йому тридцять два, а Густав працює тут офіціантом десять років. З усіх, хто сюди ходить, магістр має найбільший стаж, більший за самого господаря, бо той купив цю пивницю всього вісім років тому. Він набачився тут багато різних гостей; декотрі відвідували пивницю рік, два чи п'ять, тоді зникли, переходили до іншого ресторану, виїздили в інше місто або одружувалися. Магістр почував себе дуже старим, хоч має тільки тридцять два роки. Ця пивниця, властиво, його дім, бо у своїй кімнаті на Ладугорді він лише ночує.

Десята година. Магістр підводиться і йде до маленького бару, де йому приготовано грог. У цей час з'являється книгар. Вони грають у шахи або розмовляють про книжки. О пів на одинадцятю приходить друга скрипка з оркестру Драматичного театру. Це старий поляк, що втік до Швеції після 1864 року* і тепер мусить заробляти собі на хліб тим, що колись йому було тільки насолодою. І полякові, і книгареві перейшло вже на шостий десяток, але з магістром їм так добре, як з однолітком.

За прилавком сидить господар пивниці. Це старий морський капітан, який закохався в офіціантку й вирішив з'єднати з нею свою долю. Тепер вона порядкує на кухні і крізь відчинене віконечко стежить за старим, щоб він не «нажлуктився», поки розійдуться гості. Та коли вже газове світло погашене й ліжко постелене, старий дістає чашку грогу, щоб йому ліпше спалося.

* Ідеться про повстання 1863–1864 рр. — Тут і далі — прим. пер.

Об одинадцятій годині починають з'являтися молоді хлопці, обережно підходять до прилавка й пошепки питають господаря, чи є в нього якась «окрема кімната», потім чути шурхіт сукні, хтось скрадається коридором, щоб непомітно піднятися сходами нагору.

— Ну, — озивається книгар, якому ніби підказали тему для розмови, — ти часом не надумав розмножуватися, Блуме?

— Немає за що утримувати родину, — каже магістр. — А ти чому не одружуєшся?

— Ніхто вже мене не хоче, відколи моя голова стала схожа на стару валізу з тюленьчої шкіри. Та й, зрештою, в мене є Става.

Става — таємнича особа, в існування якої ніхто не вірить. Вона — втілення нездійснених мрій старого книгара.

— А ви, пане Потоцький? — питає магістр.

— Він уже був одружений. Хіба цього мало? — мовить книгар.

Поляк киває головою, наче метроном.

— Так, я був щенсливо одружений, — каже він і п'є грог. — Юж!

— Якби ж ті жінки були не такі дурепа, — каже магістр, — то ще можна б подумати, але вони всі, як одна, прокляті дурепа!

Поляк киває головою і всміхається: він не розуміє, що означає шведською «дурепа».

— Я був дуже щенсливо одружений, юж!

— А тоді дитячий плач, мокрі пелюшки на грубі, — веде своєї магістр, — і служниця, і чад на кухні. Ні, красно дякую! Та ще, може, доведеться й не спати вночі.

— Юж! — притакує поляк.

— Пан Потоцький каже «юж», — мовить книгар із притаманною старим парубкам

зловтіхою, коли вони чують, що хтось одружений не схвалює подружнього життя.

— Що я кажу? — здивовано перепитує відівець.

— «Юж!» — передражнює його книгар, і розмова розпливається в жартах і тютюновому диму.

Та ось б'є дванадцятю. Піаніно нагорі, що акомпанувало чоловічому й жіночому голосам, стихає, офіціант уже не гасає між верандою і кухонним віконцем, господар записує в книгу останні пляшки шампанського, замовлені в номери, газ вимикають, і трое приятелів розходяться додому — двоє в «цнотливе парубоцьке ліжко», а книгар — до своєї Стави.

Магістр Блум у двадцять років кинув університет в Упсалі, переїхав до столиці й улаштувався позаштатним учителем. Крім того, він давав приватні уроки, тож заробітку йому вистачало. Він не ставив великих вимог до життя. Лад і спокій — оце й усе, до чого він прагнув. У своїй кімнатці на Ладугорді, яку магістр наймав в однієї старої мамзель, він отримував більше, ніж звичайно вимагає не одружений чоловік, бо господиня дбала про нього, оточувала його ласкою, виливала на нього всю ніжність, яку природа дала їй для власних дітей, — і все безкорисливо. Вона готувала йому їжу, доглядала його. Проте він, що рано втратив матір і тому не звик отримувати щось задарма, приймав її послуги майже як зазіхання на його волю, та все ж таки приймав їх. Але справжньою його домівкою була пивниця. Тут він за все платив і завжди мав почуття, що нікому нічим не зобов'язаний.

Магістр народився в маленькому містечку центральної Швеції і в Стокгольмі був чужим. Він нікуди не ходив, не бував у жодній родині, зі знайомими зустрічався тільки в пивниці, розмовляв із ними, але не звиряв їм ніяких своїх таємниць, та й не мав чого звиряти. Робота в школі, де він рік у рік вів третій клас, породила в його душі відчуття, що він перестав рости. Колись він перейшов через третій клас, досяг сьомого, потім став студентом, а тепер знов опинився у третьому класі, сидить у ньому вже дванадцять років і ніколи далі не піде. Він тільки вивчив напам'ять другу й третю книги Евкліда — курс третього класу. Тому все життя уявлялося йому одним фрагментом, проте фрагментом без початку й без кінця: тільки друга й третя книги. У вільний час він читав праці з археології та газети. Археологія — новомодна наука, можна сказати — хвороба часу. До того ж вона небезпечна, бо в більшості випадків показує, що людська дурість — доволі-таки постійне явище.

Газети були для нього партією в шахи, політика здавалася йому цікавою грою в карти, не більше, бо — як і багато інших людей — він був вихований так, що вважав, ніби події у світі не мають до нього ніякого стосунку, — нехай, мовляв, над ними сушать голову ті, кому Бог дав владу. Таке ставлення до подій забезпечувало його душі цілковитий спокій: він нікого не тривожив, і його ніхто не тривожив. Часом, стикаючись із чимось надто вже безглуздим, він утішав себе тим, що на нього, хай йому грець, однаково нема ради! Виховання зробило з нього послідовного егоїста, а катехізис

навчив його вважати: коли кожен робить своє діло, то все, що нам посилає доля, — добре. А він зразково виконував свої обов'язки в школі, ніколи не спізнився, ніколи не хворів, і в особистому його житті також не було жодних вад. Він вчасно платив за кімнату, ніколи не харчувався в борг і ходив «до жінок» раз на тиждень (він ніколи не казав, що йде «до дівчат»). Його життя котилося, мов поїзд по блискучих рейках, точно за секундною стрілкою, із певними, наперед визначеними станціями, і, як людина розважна, він уникав будь-яких сутичок. Про майбутнє він не думав, бо справжній егоїст так далеко не сягає думкою з тієї простої причини, що майбутнє для нього — не більше як двадцять-тридцять років. Так минало його життя.

Ранок на Івана Купала був ясний, сонячний, як і має бути літній ранок. Магістр лежав у ліжку й читав про воєнне мистецтво єгиптян, коли мамзель Августа принесла йому каву. Задля свята вона накраяла до кави булки з шафраном і поклала на серветку китицю бузку, а звечора завітчала грубу кількома березовими гіллячками, насипала чистого піску в плювальницю, обтикала її рум'янком і поставила на нічний столик склянку з конваліями.

— Хіба ви сьогодні не поїдете на прогулянку, як усі? — запитала стара й окинула поглядом святково прибрану кімнату, чекаючи слова подяки чи бодай похвали.

Та магістр навіть не зауважив усіх тих прикрас і сухо відповів:

— Ні, ви ж знаєте, мамзель Августо: я ніколи не їджу на прогулянки, не хочу, щоб мене